

Asia C-518/22

**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä**

Jättämispäivä:

3.8.2022

Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin:

Bundesarbeitsgericht (liittovaltion ylin työtuomioistuin, Saksa)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

24.2.2022

Kantaja ja Revision-menettelyn valittaja:

J.M.P.

Vastaja ja Revision-menettelyn vastapuoli:

AP Assistenzprofis GmbH

Pääasian kohde

Vaatimus korvauksen maksamisesta ikään perustuvan syrjinnän vuoksi

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeusperusta

Direktiivin 2000/78/EY 4 artiklan 1 kohdan, 6 artiklan 1 kohdan, 7 artiklan ja 2 artiklan 5 kohdan tulkinta vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen 19 artiklan ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan määräysten valossa; SEUT 267 artikla

Ennakkoratkaisukysymys

Voidaanko direktiivin 2000/78/EY 4 artiklan 1 kohtaa, 6 artiklan 1 kohtaa, 7 artiklaa ja/tai 5 artiklan 2 kohtaa – Euroopan unionin perusoikeuskirjan määräysten ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen 19 artiklan valossa – tulkita siten, että ikään

perustuva välitön syrjintä voi olla perusteltua pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa?

Kansainvälisen oikeuden määräykset, joihin viitataan

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus (jäljempänä YK:n yleissopimus): johdanto-osan c, h, j ja n kohta sekä 1, 3, 5, 12 ja 19 artikla

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentti nro 5 (2017) itsemääräämisoikeudesta ja osallisuudesta yhteisössä: II jakson 16 kohdan a alakohta ja IV jakson 80 kohta

Unionin oikeussäännöt, joihin viitataan

Euroopan unionin perusoikeuskirja (jäljempänä perusoikeuskirja): 1, 7, 21 ja 26 artikla

Yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista 27.11.2000 annettu neuvoston direktiivi 2000/78/EY (EYVL 2000, L 303, s. 16): 1, 2, 4, 5, 6 ja 7 artikla

Kansallinen lainsäädäntö, johon viitataan

Saksan liittotasavallan perustuslaki (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, jäljempänä GG): 1 ja 2 §

Yleinen yhdenvertaisuuslaki (Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz, jäljempänä AGG): 1, 3, 5, 7, 8, 10 ja 15 §

Sosiaaliturvalain ensimmäinen osa (Sozialgesetzbuch Erstes Buch, jäljempänä SGB I) – Yleinen osa: 33 §

Sosiaaliturvalain yhdeksäs osa (Sozialgesetzbuch Neuntes Buch, jäljempänä SGB IX) – Vammaisten kuntoutus ja osallistaminen: 8 ja 78 §

AGG:ssä kielletään työntekijöiden syrjintä muun muassa iän perusteella. Erilainen kohtelu on poikkeuksellisesti sallittua, jos tietty ikä on todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus suoritettavan tehtävän luonteen tai niiden yhteyksien vuoksi, joissa se suoritetaan (8 §), tai jos erilainen kohtelu on objektiivista ja asianmukaista ja sitä on perusteltu oikeutetulla tavoitteella (10 §). Jos syrjintäkieltoa rikotaan, työnantajan on korvattava siitä aiheutunut vahinko tai, jos kyseessä on aineeton vahinko, maksettava kohtuullinen rahallinen korvaus (15 §).

SGB IX:n 8 §:n, luettuna yhdessä SGB I:n 33 §:n kanssa, mukaan vammaisille myönnettävien palvelujen on vastattava palveluihin oikeutettujen perusteltuja

toiveita, mikäli ne ovat asianmukaisia. Tässä yhteydessä otetaan huomioon myös palveluun oikeutetun henkilökohtainen elämäntilanne, ikä, sukupuoli, perhe sekä uskonnolliset ja aatteelliset tarpeet.

SGB IX:n 78 §:n (”Avustuspalvelut”) 1 momentissa säädetään seuraavaa: ”Avustuspalveluja annetaan, jotta jokapäiväisestä elämästä, mukaan lukien päivän jäsentäminen, voidaan suoriutua omaehtoisesti ja itsenäisesti. Niihin kuuluvat erityisesti palvelut, jotka liittyvät yleisiin arjen toimiin, kuten kodinhoito, sosiaalinen vuorovaikutus, henkilökohtaisen elämän järjestäminen, yhteiskunnalliseen ja kulttuurielämään osallistuminen, vapaa-ajan järjestäminen, mukaan lukien urheilutoiminta, sekä lääketieteellisten ja lääkärin määräämien palvelujen tehokkuuden turvaaminen. Niihin sisältyy viestintä näihin aloihin kuuluvien tahojen kanssa.”

Lyhyt kuvaus tosiseikoista ja menettelystä

- 1 Vastaaja tarjoaa vammaisille muun muassa avustuspalveluja eri elämänalueilla (niin kutsuttu henkilökohtainen apu). Nämä palvelut suoritetaan SGB IX:n 78 §:n 1 momentin mukaisesti.
- 2 Vastaaja julkaisi vuoden 2018 heinäkuussa työpaikkailmoituksen, jonka mukaan 28-vuotias opiskelija A. etsi kaikkia jokapäiväisen elämän alueita varten naispuolisia avustajia, ”joiden olisi mieluiten oltava 18–30-vuotiaita”.
- 3 Vuoden 1968 maaliskuussa syntynyt kantaja haki tätä työpaikkaa ja sai vastaajalta hylkäävän vastauksen. Oikeudenkäynnin ulkopuolella esitetyn vaatimuksen jäänyt tuloksettomaksi kantaja vaatii kanteessaan vastaajaa maksamaan korvauksen AGG:n 15 §:n nojalla.

Pääasian asianosaisten tärkeimmät lausumat

- 4 Kantaja katsoo, että vastaaja on AGG:n vaatimusten vastaisesti syrjinyt häntä hakumenettelyssä iän perusteella ja että vastaajan on tästä syystä maksettava hänelle AGG:n 15 §:n mukainen korvaus. Vastaajan työpaikkailmoitus, joka oli nimenomaisesti suunnattu ”18–30-vuotiaille” avustajille, antaa aiheen olettaa, että kantajaa ei hänen korkeamman ikänsä vuoksi huomioitu hakumenettelyssä ja että häntä näin ollen syrjittiin. Vastaaja ei ole myöskään kumonnut tätä olettamaa. Ikään perustuva erilainen kohtelu ei ole missään mielessä oikeutettua avustuspalvelussa. Sitä ei voida hyväksyä erityisiä työhön liittyviä vaatimuksia koskevan säännöksen (AGG:n 8 §) perusteella eikä myöskään sallittua ikään perustuvaa erilaista kohtelua koskevan säännöksen (AGG:n 10 §) nojalla. Tietyllä iällä ei ole merkitystä avustuspalveluun liittyvän luottamussuhteen kannalta; päinvastoin käsiteltävän asian kaltaisessa tilanteessa keski-ikäisen henkilön antamasta henkilökohtaisesta avusta voi olla vammaiselle merkittäviä etuja pidemmän elämäkokemuksen vuoksi. Jos valintapäätös olisi tehty ilman

syrijintää, kantajan olisi pitänyt saada kyseinen työpaikka. Hänellä on kokemusta ja hän olisi ollut täysin soveltuva haettavana olleeseen työpaikkaan.

- 5 Vastaaja katsoo, että mahdollinen ikään perustuva erilainen kohtelu on perusteltua AGG:n 8 §:n tai AGG:n 10 §:n mukaan. Avustustehtävä on erittäin henkilökohtaista ja kokonaisvaltaista päivittäistä tukemista, johon yleensä liittyy avustettavan henkilön pysyvä ja täydellinen riippuvuus avustajasta ja jatkuva yhdessäolo. Käsiteltävässä asiassa tietty ikä on erittäin henkilökohtainen vaatimus avustettavan A:n henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseksi, jotta hän voi yliopisto-opiskelijana osallistua asianmukaisesti sosiaaliseen elämään.
- 6 Kun vammaisille annetaan henkilökohtaista apua, on, kuten SGB IX:n 8 §:ssä säädetään, kunkin avustettavan henkilön perustellut toiveet ja subjektiiviset tarpeet otettava huomioon, koska henkilökohtainen apu vaikuttaa jatkuvasti heidän yksityisyyden- ja intimitettisuojaansa. Tätä taustaa vasten avustettavan henkilön toivetta henkilökohtaisen avustajan tietyistä iästä on pidettävä AGG:n 8 §:ssä tarkoitettuna todellisena ja ratkaisevana työhön liittyvänä vaatimuksena. Ainoastaan tällä tavoin voidaan saavuttaa SGB IX:n 78 §:ssä mainittu avustuspalvelujen tavoite, joka ilmentää GG:ssä vahvistettua henkilöoikeuden suojaa. Vaatimus on myös asianmukainen. Ikään perustuva erilainen kohtelu on tässä tapauksessa sallittua myös AGG:n 10 §:n nojalla, koska se on objektiivista ja asianmukaista ja koska sitä on perusteltu oikeutetulla tavoitteella ja henkilökohtaisen avun tavoitteen toteuttamiskeinot ovat asianmukaiset ja tarpeen.

Lyhyt esitys ennakkoratkaisupyyntöön perusteluista

- 7 Vastaajan hylkäävä vastaus tarkoittaa, että kantajaa on hänen ikänsä perusteella syrjitty välittömästi. Vastaajan työpaikkailmoitus, jossa etsittiin noin 18–30-vuotiasta henkilöä, antaa aiheen olettaa, että kantajan ikä oli (yksi) hylkäämiseen vaikuttanut syy. Vastaaja ei ole kumonnut tätä olettamusta.
- 8 On pohdittava sitä, kuinka kantajan oikeudet ja vammaisen oikeudet voidaan saattaa tasapainoon keskenään. Direktiivin 2000/78/EY säännösten ja perusoikeuskirjan 21 artiklan mukaan kantaja, joka hakee työpaikkaa, voi vaatia tehokasta suojaa ikään perustuvaa syrjintää vastaan. Vammaiset henkilöt, jotka – kuten 28-vuotias opiskelija A. – hakevat henkilökohtaista avustajaa, voivat perusoikeuskirjan 21 artiklan mukaan vaatia tehokasta suojaa vammaan perustuvaa syrjintää vastaan. Lisäksi heidän hyväkseen sovelletaan perusoikeuskirjan 26 artiklaa.
- 9 Saksassa päätösten, jotka koskevat vammaisille annettavia palveluja ja näiden palvelujen suorittamista, on vastattava palveluun oikeutetun perusteltuja toiveita, mikäli ne ovat asianmukaisia. Huomioon otetaan muun muassa palveluun oikeutetun henkilökohtainen elämäntilanne, ikä ja sukupuoli. Tässä yhteydessä palveluun oikeutettu henkilö voi valita palveluntarjoajan ja sopia tämän kanssa avustajasta sekä avustuspalvelujen luonteesta, ajankohdista, paikasta ja toteuttamisesta.

- 10 Palveluun oikeutetun oikeudella esittää toiveita ja tehdä valintoja pyritään varmistamaan vammaisten oikeus järjestää elämäntilanteensa mahdollisimman omaehtoisesti ja itsenäisesti sekä vahvistamaan asianomaisten henkilöiden omavastuullisuutta sekä heidän motivaatiotaan osallistua.
- 11 Koska henkilökohtainen apu koskee kaikkia elämänalueita ja ulottuu väistämättä syvälle apua tarvitsevan/saavan henkilön yksityisyyden- ja intymiteettisuojaan – yksittäistapauksen olosuhteista riippuen aina keuhonhoidossa ja henkilökohtaisessa hygieniassa avustamiseen saakka, mukaan lukien WC-käyntien saattaminen, riisuutumisessa ja pukeutumisessa avustaminen, jolloin avustajat osallistuvat säännöllisesti kaikkiin asianomaisen henkilön elämänalueisiin, osittain myös sellaisiin, joihin läheisillä ystävillä tai läheisillä ei ole pääsyä –, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan ihmisarvon takaaminen edellyttää, että asianomaisen vammaisen toiveita oman elämäntilanteensa järjestämiseksi kunnioitetaan ja että ne ovat keskipisteessä henkilökohtaisen avun palveluissa. Sen vuoksi vammaisilla on oltava laajalle ulottuva vapaus valita heitä avustavat henkilöt. Samoin kuin henkilöillä, joilla ei ole vammaa, heidän on saatava valita, kenen kanssa he haluavat jakaa elämänsä. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan henkilökohtaisen avun palveluissa on siis kunnioitettava asianomaisen vammaisen henkilön toiveita, jotka koskevat avustajan tiettyä ikää ja tiettyä sukupuolta, mikäli se on yksittäistapauksessa asianmukaista.
- 12 Näin ollen herää kysymys siitä, onko direktiivin 2000/78/EY vaatimusten mukaista se, että vammaiset asettavat toiveen tietystä iästä valintakriteeriksi henkilökohtaisen avustajan palvelukseen ottamista koskevassa menettelyssä, vaikka direktiivin 2000/78/EY 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa kielletään ikään perustuva välitön syrjintä. Kyseisen direktiivin tulkinnassa on tältä osin otettava huomioon YK:n yleissopimus (unionin tuomioistuimen tuomio 11.9.2019, DW, C-397/18, EU:C:2019:703, 39 kohta ja sitä seuraava kohta) ja erityisesti siinä oleva 19 artikla, jonka mukaan sopimusvaltioiden on varmistettava se, että vammaisilla on yhdenvertaisesti mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat.
- 13 On mahdollista, että erilainen kohtelu on sallittua **direktiivin 2000/78/EY 4 artiklan 1 kohdan** nojalla. Tämän säännöksen mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että erilainen kohtelu, joka perustuu johonkin 1 artiklassa tarkoitettuun seikkaan liittyvään ominaisuuteen – ikä mukaan luettuna – , ei ole syrjintää, jos tiettyjen työtehtävien luonteen tai niiden yhteyksien vuoksi, joissa tehtävät suoritetaan, kyseinen ominaisuus on todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus, edellyttäen, että tavoite on oikeutettu ja että vaatimus on oikeasuhteinen.
- 14 Tältä osin ei ole vielä selvitetty sitä, onko vammaisen itsemääräämisoikeutensa puitteissa esittämä toive siitä, että henkilökohtaista apua antavan henkilön olisi oltava tietyn ikäinen, tässä säännöksessä tarkoitettu ominaisuus (tämän käsitteen osalta ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin viittaa muun muassa unionin tuomioistuimen 15.7.2021 antamaan tuomioon Tartu Vangla, C-795/19, EU:C:2021:606, 32 kohta), ja voiko ikää koskeva toive olla todellinen ja

ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus. Tämä voi olla kyseenalaista unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön (tuomiot 14.3.2017, Bougnaoui ja ADDH, C-188/15, EU:C:2017:204, 39 kohta ja sitä seuraava kohta ja 17.4.2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, 63 kohta) perusteella, sillä sen mukaan vaatimuksen on oltava kyseessä olevien työtehtävien luonteen tai niiden yhteyksien, joissa tehtävät suoritetaan, objektiivisesti edellyttämä vaatimus, ja erilaisen kohtelun laillisuus riippuu objektiivisesti varmistettavissa olevasta työnantajan asettaman työtä koskevan vaatimuksen ja kyseessä olevan toiminnan välittömästä yhteydestä. Kyseistä konkreettista toivetta ei nimittäin voida yleistää eikä se sellaisenaan ole henkilökohtaisen avustajan työtehtävien tai niiden yhteyksien, joissa nämä tehtävät suoritetaan, objektiivisesti edellyttämä vaatimus. Kyseinen toive perustuu asianomaisen henkilön subjektiivisiin prioriteetteihin, jotka liittyvät hänen omaan elämäntilanteeseensa, josta hän määrää itsenäisesti. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mielestä tätä itsemääräämisoikeutta on kuitenkin välttämätöntä kunnioittaa ja noudattaa henkilökohtaisen avustajan valinnassa, mikäli toiveet ovat perusteltuja ja asianmukaisia.

- 15 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lisäksi, voidaanko pääasian kaltaisessa tilanteessa soveltaa **direktiivin 2000/78/EY 6 artiklan 1 kohtaa**, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että ikään perustuvaa erilaista kohtelua ei pidetä syrjintänä, jos se on kansallisen lainsäädännön puitteissa objektiivisesti ja asianmukaisesti perusteltu oikeutetulla tavoitteella, ja jos tämän tavoitteen toteuttamiskeinot ovat asianmukaiset ja tarpeen. ”Oikeutettu tavoite” voi olla vammaisten oikeus elämäntilanteensa mahdollisimman omaehtoiseen ja itsenäiseen järjestämiseen sekä asianomaisten henkilöiden omavastuullisuuden ja heidän osallistumismotivaationsa vahvistaminen. Lisäksi on pohdittava sitä, mitä vaatimuksia on mahdollisesti otettava huomioon asianmukaisuuden ja tarpeellisuuden arvioinnissa.
- 16 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan jäsenvaltioilla on laaja harkintavalta niiden toimenpiteiden valinnassa, joilla tavoitteet voidaan toteuttaa, mutta se ei saa kuitenkaan johtaa siihen, että ikään perustuvan syrjinnän kieltoa koskevan periaatteen täytäntöönpanosta tehdään merkityksetön (ks. mm. tuomiot 3.6.2021, Ministero della Giustizia (notaarit), C-91/19, EU:C:2021:430, 30 kohta ja 12.10.2010, Ingeniørforeningen i Danmark, C-499/08, EU:C:2010:600, 33 kohta).
- 17 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa tämän jälkeen, että **direktiivin 2000/78/EY 7 artiklan** mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaate ei estä jäsenvaltioita pitämästä voimassa tai toteuttamasta erityistoimenpiteitä, joiden tarkoituksena on ehkäistä tai hyvittää haittoja, jotka liittyvät johonkin 1 artiklassa tarkoitettuun perusteeseen, jotta voidaan toteuttaa täydellinen yhdenvertaisuus työelämässä. Direktiivin 2000/78/EY 7 artiklan kansallisen täytäntöönpanosäännöksen mukaan erilainen kohtelu on sallittua paitsi työelämään sovellettavan yhdenvertaisuuden osalta, myös yleisemmin, jos toteutetaan asianmukaisia ja oikeasuhteisia toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on ehkäistä tai hyvittää tietystä syystä aiheutuvia haittoja. Tältä osin on pohdittava

sitä, onko direktiivin 2000/78/EY 7 artiklalla, siltä osin kuin kyseistä säännöstä on tulkittava YK:n yleissopimuksen 19 artiklan ja sen taustalla olevan ihmisoikeudellisen lähestymistavan sekä perusoikeuskirjan 1, 7, 21 ja 26 artiklassa vahvistettujen takeiden valossa, olla merkityksellinen ikään perustuvan syrjinnän oikeuttamiseksi pääasian kaltaisessa tilanteessa, vaikka henkilökohtaisella avulla ei pyritä yhdenvertaisuuteen työelämässä. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin viittaa tältä osin YK:n yleissopimuksen 5 artiklan 4 kohtaan, jossa sallitaan nimenomaisesti erityistoimet, jotka ovat tarpeen vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden jouduttamiseksi tai saavuttamiseksi, sekä unionin tuomioistuimen 9.3.2017 antamaan tuomioon Milkova (C-406/15, EU:C:2017:198, 48 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

- 18 Lopuksi direktiivi 2000/78/EY ei sen **2 artiklan 5 kohdan** mukaan vaikuta yksittäisten valtioiden lainsäädännössä säädettyihin toimenpiteisiin, jotka ovat tarpeen muun muassa muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan direktiivin 2000/78/EY 2 artiklan 5 kohdassa mainittuja syitä – kuten muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaaminen – voidaan pitää mahdollisina ”oikeuttamisperusteina” (ks. tuomio 22.1.2019, Cresco Investigation, C-193/17, EU:C:2019:43, 52 kohta). Tätä taustaa varten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa tietää, voidaanko pääasian kaltaisessa tapauksessa kantajan ikään perustuva epäedullinen kohtelu perustella direktiivin 2000/78/EY 2 artiklan 5 kohdan nojalla.
- 19 Myös tältä osin voi olla merkitystä sillä, että henkilökohtaisen avun palveluissa on kunnioitettava vammaisten oikeutta itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen. Koska 28-vuotiaan opiskelija A:n ikäisellä henkilöllä, jolla ei ole vammaa, on epäilemättä oikeus päättää itsenäisesti siitä, keiden henkilöiden kanssa hän jakaa jokapäiväisen elämänsä, puoltaa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan moni seikka sitä, että vammaisille on varmistettava tällainen vapaa määräämisvalta myös henkilökohtaisen avun osalta. YK:n yleissopimuksen johdanto-osassa taataan, että vammaiset henkilöt voivat nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksista ja perusvapauksista ilman syrjintää. YK:n yleissopimuksen 1 artiklan mukaan tarkoituksena on myös edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet. Lisäksi on edistettävä vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Tätä taustaa vasten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa tietää, sisältyykö tähän oikeus esittää toive ja tehdä valinta myös iän osalta, kun henkilökohtaisen avustajan paikka täytetään. Erityistä merkitystä voi tältä osin olla myös perusoikeuskirjan 1, 7, 21 ja 26 artiklassa vahvistetuilla takeilla.